

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Flatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: VI

Ankara, 30 Mayıs, 1929

Sayı: 131

Musahabe:

BİBLİOMANİE

Kitapları ve kütüphanesi olmak, okumak haddizatında pek tabii birşeydir. Hatta medenî bir insan için bunlar mutlak bir ihtiyaçtır. Fakat bazıları da vardır ki onların bütün ihtirasları kitap toplamaktan ibarettir. Bunlar ya hiç okumazlar veyahut pek az okurlar. İşte bu adamlara «bibliomane», ve ruhî bir hastalık olan ihtiraslarına da «bibliomanie» derler. Türlü türlü bibliomane'lere tesadüf edilir: kimi müzehhep ciltli kitaplara meraklıdır, kütüphanesini bunlarla süsler.. Kimi nüshası nadir eserlere düşkündür, bunları toplamakla meşgul olur.. Kimi daha azgındır, hangi kitap olursa olsun alır, bunların evleri kitap meşheridir. Bir garp muharririnin dediği gibi: «Hakikî mütaleaya heveskâr bir bibliomane'a pek nadir tesadüf edilir.»

Bibliomanie ile iştigal eden mütetebbiler meşhur İskenderiye kütüphanesinin sırf bir «vanité royale: hükümdar nahveti» ile meydana geldiğini söylüyorlar ki, memleketimizdeki «Selâtin Kütüphaneleri» de bu noktâna zarteyit eden misallerdendir: işte bu kabîl kütüphanelerin en zenginlerinden «Ayasofya Kütüphanesi». Bu kütüphaneyi Birinci Mahmut tesis etmiştir. Muhtelif ilimlere ait dek kıymetli, ve bazan pek nadir

eserlere malik olan bu kütüphane, muayyen bir gayeye göre meydana gelmemiş olduğu için hiçbir ihtiyacı, hatta basit ve nakâfi bir surette bile tatmin edemez. Bu kütüphanenin içinde Yavuzun, Çaldıran muharebesi üzerine İran, dan ve Mısır seferi münasebetile Mısır, dan getirmiş olduğu kitaplardan başka ölen ve katledilen vezirlerden müsadere edilen müellefata, kütüphanenin tesisi hasebile Birinci Mahmut devri ricalinin hediye ettiği eserlere kadar rasgele toplanmış türlü kitaplar vardır. O zaman için birinci derecede lâzım olan bir eser bazan yoktur da ikinci derecede bir kitabın meselâ beş altı, hatta bazan on beş yirmi nüshası vardır. Nuruosmaniye Kütüphanesi de böyledir: Üçüncü Osman, selefi Birinci Mahmudun hazırladığı, tescil ettirdiği kitapların üzerine kâğıt yapıştırarak kendi mührünü bastırmıştır ki mevcut kitaplardan birçoğunun ilk yapırları aydınlığa tutulunca alttaki ilk tescil ve mühür görülür.

Nihayet kitaplarını millete terkettiği için, ismini hayr ile yadetmeğe mecbur olduğumuz kitap meraklısı meşhur bir zatın tuhaf bir hareketini bilvesile öğrenmiştim. Şöyle ki bu zat kitaplarını vakfettikten sonra

kütüphanesine tahsis edilen yere başka kütüphaneler de getirilmişti. Nadir nüshaların kendi kütüphanesinde bulunmasından derin ve ihtiraslı bir zevk duyan bu zat aynı yerdeki diğer kütüphanelerdeki bazı eserleri kendi kütüphanesine nakletmiş ve kendi mührü ile mühürlemiştir. Bu hareketinin kendine maddî bir nef'i yoktu, çünkü kütüphanesi artık milletin malı idi, fakat sırf «bibliomanique» bir ihtirasla bunu yapmış oldu; Allah rahmet etsin.

Şu bahis vesilesile kitap ve mütalea meraklıları arasındaki gayritabiilere «manie de la lecture: okumak manisi» ne müptelâ olanlara da temas etmek istiyorum:

Bir kısım insanlar vardır ki sırf okumak için okurlar; okumak onların ruhunda sönmez ve gayesiz bir hırsdır. Bu adamlar ne tettebbü için, ne tafahhus için, ne yorgunluk almak, dinlenmek için, ne eğlenmek için - hulâsa tabii bir ihtiyaç için - okumazlar. Bunlarda okumak hiçbir maksada maşruf olmıyan bir itiyattır. Çok okurlar, herşey o kurlar. Bütün neşriyat-ilmî olsun, felsefî olsun, edebî olsun fennî olsun, bu adamların mütalea sahasına dahildir. Gazete meraklılarını da bu idada sokmalıdır: sabahleyin bütün gazeteleri alıp akşama kadar

Gene Usul Kavgası^[*]

Bu sefer Bertrand Russel ile Bergson, yani felsefe gökünün iki kuyruklu yıldızı arasında değil, Şekip beyle aramda.

Şekip bey benim felsefe meselelerinden bahsederken tuttuğum usulü beyenmiyor. Beni parça - fikirlerde ısrar edip bütün-fikirleri ihmal etmekle kabahatli buluyor. Ben adeta köpekten bahsedecek yerde kuyruğunu tarif eden, evi gösterecek yerde pancurlanından söz açan bir adama benziyorum.

Bu tenkide vesile veren, Bergson'un usulü hakkında Bertrand Russel'in itirazlarını hülâsa ederek «Hayat» ın 127 inci sayısında neşrettiğim makaledir. Şekip bey bu makalemi eksik bulmuş, fakat tamamlayarak benim ihmal ettiğim bütün fikirleri Hayat'ı okuyanlara bildirecek yerde sadece noksan olduğunu anlatmak için bir makale de kendisi yazmış.

Beş sütunluk bir makalenin tenkidi için hemen aynı hacımda bir yazı neşrederek bana atfolunan ehemmiyetten dolayı çok mütahassisim. Doğrusunu söylemek için ilâve edeyim ki bu makale yalnız bana tahsis edilmemiştir. Sondaki beş on satırda milletin menfaati, milletin ne gibi felsefe yazılarına ihtiyacı olduğu da mevzuu bahistir. Eger

bu satırlar olmasaydı ben de bu cevabı yazmazdım.

1. Milletin felsefe ihtiyacı haftalık mecmua makaleleri ile tatmin edilmez. Bu makalelerin ilk vazifesi merakı tahrikten ibarettir. Eger bunlar kâfi gelseydi ne Şekip Bey, ne ben, ne başkaları felsefe kitapları tercüme ve neşrine çalışmazdık. Makale ile felsefe ihtiyacının tatmini Şekip beyin ismini münakaşaya sokduğu merhum Gök Alp Ziya'nın yanlış bir usulüdür.

2. Usul meselesi bir parça-fikir değildir. Descartes, Kant, Hegel gibi büyük filosoflar için, Durkheim için esaslı meseledir. Ahlâk felsefesi de usul münakaşaları ile doludur. Şekip bey usul meselesinin bir başlangıç değil bir netice olduğunu zannediyor. Bu iddiaya nazaren filosoflar ruh, madde, kâinat, hayat hakkında peyda ettikleri fikre göre bir taharri yolu tutarlar. Yani kalbî, ispat edilmemiş fikirleri benimseyerek onları makul gösterecek çareleri araştırırlar. Bu mütalâa felsefede hakikat yoktur demekle birdir. Şüphe yok, bazı filosofların peşinden peyda olmuş kanaatları vardır, bunlar usul meselesini tali görürler, meselâ Schopenhauer bu nevidendir. Lâkin Schopenhauer'in sistemi en enfüsî sistemlerden biridir. Bu günkü kıymeti,

ihtiva ettiği bütün - fikir yani betbinlik ve panthéisme itibarile değil, bunlara mülhak olan parça-fikirler itibariledir. Bergson'a bakarsak usul meselesini fer'i mi saymak ihtiyacını hissederiz? Şekip Bey bunu ispat için Bergson'un zaman ve ruh hakkındaki fikirlerine göre hads usulünün bir netice olduğunu söyleyor. Fakat aksi de söylinemez mi? Eger hads usulünü Bergson hakikate eriştiren bir yol olarak kabul etmeseydi hayat ve ruh hakkındaki telâkilerine vasıl olurmu idi? Şekip beyin tetkik ettiği «Metafizike methal», ünvanının da anlattığı veçhile metafizike girmek için usul kapısından dolaşmak lüzumunu ihsas etmez mi? Felsefede, Bergson'un zannettiği gibi, bir hakikate erişmek mümkün ise, usul meselisini, kabli fikirlerden müstakil olarak ve her şeyden evvel tetkik etmelidir.

3. Şekip beyin felsefe yazılarına koymak istediği «censure» şartlarına uymak istersek bundan böyle bir filosofun bir fikrini anmak için bütün sistemini bildirmek lâzım. Eskiden bazı müelliflerde bir merak vardı: eserlerinin başına, hangi bir ilme ait olursa olsun bir tasnifi ulûm mukaddemesi koymak isterlerdi. Şekip beyin arzusu da buna benzr bir şey. Bertran Russel'in tenkitlerini kaydederken neden

[*] Bu münakaşayı takip etmek isteyenler 127, 129, 130 uncu sayılarımıza müracaat etmelidirler.

bu filosofun felsefesinden bahsetmediğimi soruyor. Cevaben mevzuunun budamadığını ve Rıza Tefik tarafından bir «cop âl'âne» yapmak istemediğimi söylerim. Riyaziye ve logistik ile uğraşmayan bir adamın Bertrand Russel'in felsefesini anlatmağa kalkışması da ayrıca bir münasebetsizlik olur. Vakıa Şekip bey eksik kalacak bir işe girişmemenin hayırlı olmadığını söyleyebilir. Fakat hangi eserimize tamam diye biliriz? Aziz dostumla bu noktada müttefik olduğumuzu geçenlerde Darülfünündaki bir haspihal esnasında anlamıştık.

4. Esasen bütün - fikir, parça-fikir ne demektir? fikrin parçası olmaz, olsa olsa esaslı fikirler, fer'i fikirler vardır denebilir. Fakat bu takdirde de her fikir, esaslı olsun, tali ehemmiyette olsun, hakikati itibarile müstakillen tetkik olunabilir. Bergson'un aklın menşei ve hudutları hakkında serdettiği bir iddiaye diğer bir mütefekkirin yapacağı itiraz *haddizatında* ya doğrudur' ya yanlıştır. İnsanlar için asıl mühim olan bunu anlamaktır, yoksa itiraz eden mütefekkirin sistemi değil. Amelî hayata ait işlerde bu nokta daha aşikâr bir tarzda görülür. Meselâ Karl Marx tarihî tekâmülün istihsal şartlarına tabi olduğunu söylemiş. Bizi alâkadar eden bu sözün doğru olup olmadığını öğreumektir. Bu fikri tenkit için ortaya bir Stammler çıkar da «istihsal şartları» mefhumunun

gizlediği iphamları gösterirse, biz de bundan istifade eder ve yanlış bir fikre kapılmaktan kurtuluruz. Stammlere hasolan içtimaiyat felsefesinin burada hiç ehemmiyeti yoktur, çünkü o da sağlam bir esas üzerine kurulmamıştır. Fakat bu yanlış sistem binası içinde işe yarar parçalar bulursak neden onunla meşgul olmayalım? Fikir binalarını temaşa etmekle değil, elimizden geldiği kadar hakikat aramakla uğraşmalıyız. Bu hakikat bir habbeden ibaret bile olsa makbulümüzdür.

5. Böylece münakaşamız fikriyat sahesinde ihtiyaçlarımızın hududunu ve mahiyetini tayin etmeğe vardı. Bu mühim noktaya tamastan evvel yakın tarihimize ait olarak Şekip beyin serdettiği bir mütaleanın yanlış olduğunu göstereceğim. Şekip beye nazaran Ziya Gökalp'ten evvel memleketimizde kimse sistemlerle uğraşmamış Osmanlılık devrinin mahlût cemiyetine yakışır bir tarzda yalnız parça parça ve insicamsız fikirlere ehemmiyet vermiştir. Şimdi ise yekpare ve insicamlı fikir manzumelerine muhtaktır. Bu ihtiyaç meselesi bertaraf, Şekip bey Spencer'in sistemini benimseyen Rıza Tevfiki, Aug. Gomme'i benimseyen Salih Zeki, Taine ile, Schopenhauer ile meşgul olanları hep unutuyor. Ortaya koyduğu bütün fikir o kadar cazip ki, onu tekzip eden parça - vakıaların hiç birini hatırlamıyor.

6. Millet neye muhtaç?

«De l'enthousiasme pour les grandes chses et de l'exactitude dans les petites».

Bu düstur her sahede olduğu kadar felsefede de muteberdir.

Büyük sistemlere karşı duyulan şevk alâka elvermez, Küçük, parça fikirlere de rağbet ve itina göstermelidir. Şimdiye kadar türkçe yazılmış felsefe eserlerinde ekseriya büyük sistemler için alâkanın mevcut, fakat ufak parçalar hakkında itinanın mefkut olmasından ileri gelen noksanları göstermek kolaydır. Eğer bu parça - fikirler bir büyük eserin içinde boğulmağa mahkûm add olunmayıp başlı başına riayete müstahak, tetkike muhtaç sayılırsalar idi, bu eserler daha mükemmel ve daha istifadeli olurlardı. Bunu söyleyerek bu yazıların kıymetini inkâr etmek istemiyorum. Gösterilen gayretleri kimse benden fazla takdir etmiş olmaz. Yalnız daha mütevazı bir iş yapanların haklarının müdafaa ediyorum. Büyük sistemleri kavrayabilecek bir kudreti olmadığından dolayı parça - fikirlerle uğraşanlara daha müsaadekâr bir nazarla bakmalı, onlar da ellerinden geldiği kadar, hissolunan bir ihtiyacı tatmin ederek hizmette bulunuyorlar.

وان كذبوك قتل لي عمل
وأنا برئ مما تعملون !

MEHMET İZZET